

N. Juhász Tamás

A nyitrai KeTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének doktorandusza,
Fűrön él, n.juhasz.tamas@gmail.com

Visszatérés Óz birodalmába

Óz, a nagy varázsló története megjelenése óta (1900) közkedvelt nem csak a fiatalabbak, de az idősebbek köreiben is. Vajon ki ne ismerné a varázslatos vörös cipellőket (amelyek híres filmes relikviaként megtekinthetők; érdekesség, hogy az eredeti történetben ezüst cipellő szerepel), vagy a híres sárga köves utat? A művet sokan az első igazán amerikai fantasy történetnek tartják, ugyanis a korábbi regényekkel ellentétben L. Baum szándékolta beépítette az amerikai városok neveit, illetve a gépiesítést, amely a történet egyik szereplőjében is megnyilvánul. A történet egy Dorothy (vagy magyarul Dorka) nevű kislányról szól, akit egy tornádó röpit el ebbe a hihetetlenül színes mesevilágba, ahol Totó kutya mellett olyan karakterekkel ismerkedhetünk meg, mint a Bádógember, a Madárijesztő, vagy éppen a gyáva Oroszlán. Minden szereplőnknek van egy álma, amelyet el szeretnének érni, s mint minden jó mesében, itt is számtalan kaland után sikerül, míg legvégül Dorothy hazatérhet Kansasba. Ahogy a mesék többsége, Frank L. Baum története is a jó és a rossz „örök” harcára építkezik, ugyanakkor Dorothy szemszögéből fontos szerepet kap az otthon és a családja iránti szeretet.

A mű popularitását mi sem bizonyíthatná jobban, hogy a megjelenését követően, már 1902-ben a Broadway-en is bemutatták musical formájában, és azóta számtalan adaptációt és irodalmi folytatást is kapott. Számos film és animációs film dolgozta fel az eredeti Baum-történetet, és mindezek mellett az eredeti történethez készültek előzmények (prequel, ilyen például a 2013-ban bemutatott Óz, a hatalmas című alkotás), és természetesen folytatások is (sequel, például a *Visszatérés Óz birodalmába*).

A sok adaptáció mellett a mű populáris hatásáról sem szabad megfeledkeznünk, ugyanis egyes idézetek

számtalan más irodalmi vagy filmes alkotásban is előbukkannak, példának felhozhatnánk James Cameron *Avatar* vagy *Terminator 2: Az Ítélet napja* című filmjeit, Tim Burton *Batmanjét*, ahol miután Vicky Vale vízzel arcon önti Jokert, az azt kiáltozza, hogy „elolvadok”, vagy akár az *Odaát* című sorozatot is említhetném. Ugyanígy nagy hatással volt a filmben szereplő *Over the Rainbow* (Túl a szivárványon) című dal, amelyet szintén rengeteg alkalommal dolgoztak és használtak fel az 1939-es film megjelenése óta.

Mielőtt folytatnám, célszerű az adaptáció fogalmát kicsit megvilágítani. Az adaptáció a biológia tudományterületéről került át a művészetelméletek szférájába. A biológiában egy adott organizmusnak egy számára idegen környezetben való alkalmazkodását jelenti. Ezzel analogikusan irodalom és film, irodalom és színpadi alkotás, illetve – újabban – forgatókönyv és regény viszonylatában egy irodalmi mű új, az eredetitől részben vagy teljesen eltérő mediális környezetbe való áthelyezését értjük alatta. Ez az áthelyezés mindig bizonyos fokú módosulással, átalakulással is jár, ami abból következik, hogy minden médiumnak megvannak a maga sajátos jellemzőik, kifejezés-lehetőségeik, specifikusak és ennyiben behatároltak is. Vajdovich Györgyi a filmadaptációban 4 típust különböztet meg: transzpozíciót (a cselekmény felépítésben követi az eredeti művet), szabad adaptációt (változtatásokat eszközöl a narráció miatt a történetben, bizonyos elemeket, motívumokat le is cserélhet), egyéni interpretációt (a műtől tudatosan eltér, de a megmaradt elemei a film fő részét képezik), kölcsönzést (amikor egy adott történetből ötletszerűen használnak fel a készítőik egy-egy elemet, de nem céljuk azt hűen visszaadni).

Az Óz, a nagy varázsló adaptációi lényegében bármely kategóriába be-

sorolhatóak az alábbi típusok szerint, s talán a leghíresebb filmváltozat az (a fentebb már említett 1939-es Óz, a csodák csodája), amely transzpozíciós (vagyis hű) adaptációnak tekinthető. S mivel ezt a filmet már mindannyian ismerjük, nyugodtan felhasználhatjuk szemléltetésként az óránkon.

A vizuális médium előnye abban is megnyilvánulhat, hogy a fordítás mellett a diákok újabb szövegvariánsokkal találkozhatnak, amely számukra érthetőbbé teszik az eredeti művet, és így kompartisztikailag is képesek lesznek vagy lehetnek elemezni azt. Így tehát órai feladatként nyugodtan dolgozhatunk a film egyes részleteivel, amelyeket összehasonlíthatunk maguk a diákok a könyvben szereplő változattal, ezeket könnyedén lekövethetjük, és azonnali értékelést is adhatunk. Az órák interaktívra tétele már csak azért is fontosabb a klasszikus frontális oktatásnál, mivel a diákok így nem csupán a töredékét (10 százalék!) sajátíthatják el az adott anyagnak, hanem ezzel ténylegesen részt vesznek az oktatásban, s így megbeszélhetik, kifejthetik saját véleményüket is, amelyet az oktató ki-egészíthet a pontosabb ismeretek elsajátítása érdekében. Mindezek fényében a tanóra nem csak „látványosabbá” válik, hanem motivációs jelleggel is bír a vizuális médiumokon felnövő gyerekek számára.

Irodalmi, képzőművészeti, filmes feldolgozások segítségével gazdagabbá tehetjük óráinkat, ha nem csak ismerjük irodalmi gyökereinket, hanem új módszerekkel, kiegészítővel ötvözzük a korábbi ismereteket, s nem csupán felhasználjuk, de be is emeljük ezeket az új megközelítéseket.

Felhasznált irodalom

■ VAJDOVICH Györgyi: *Irodalomból film. A filmes adaptációk néhány kérdése*, <http://www.nagyvilag-folyoirat.hu/2006-8-ok.pdf>, letöltés ideje: 2015. január 20.